

Népi táncok Csíkszentdomokosról

A táncnak a falusi ember életében meghatározó szerepe van. A táncos multságok alkalmával ismerkedtek meg és barátkoztak össze a fiúk a lányokkal, itt kezdődtek, néha végződtek szerelmek. Táncalkalmaink egy éven belüli elrendeződéséből is adódik, hogy szokásaink nagyrészt a táncok alkalmával, a táncház közvetlen közelében sajátították el ifjaink.

Csíkszentdomokos Felcsík legnagyobb községe. A település nagy területet foglal el, tízesekre osztott ami ősi határvédő jellegéből adódik. A tízesekre tagoltság falunk életében egymástól függetlenül működő táncházakat eredményezett. Így történhetett meg, hogy századunk elején falunkban évente 5 - 6 táncház működött.

A táncos alkalmak egy éven belül két időszakra oszthatók: "zöld farsang", a nyári (Pünkösdtől Adventig terjedő időszak) mulatozások, bálók időszaka, és a "fehér farsang" (Vízkereszt-január 6- napjától Húshagyókeddig), mulatozásokban, bohóságokban igen gazdag időszak. Megjegyzendő, hogy télen a kevesebb munka miatt több lehetőség, alkalom adódott a táncra, és ha figyelembe vesszük a farsangi hétköznapiak fonóit, melyeknek vége legtöbbször táncban csúcsosodott, és nem egyszer reggelig tartott, elmondhatjuk, hogy régi fiataljaink sokat és valószínűleg nagyon jól táncoltak. Természetesen nyáron is voltak "táncok", de ezek kizárólag a hétfőgére szorultak a nyári mezei munkák miatt.

Vidékünk mindvégig római katolikus és mint olyan, megtartja a vasárnapot. Ez a nap jelentette a szebbnél - szebb szöttek ruhák, a büszke legények zsinóros harisnyáinak, zekéinek, mellényeinek felvonultatását. Mindenki: öreg, fiatal szentmisére vonult, majd a "piactéren" sétálgatott; be-betértek a kocsmába is. Mintegy varázsszóra tűntek el innen, de újra megjelentek délután két óra körül a táncházban a fiúk, lányok. Egy keveset táncoltak, de a lányoknak hat órára haza kellett menniük. Segédkeztek a napi munkák elvégzésében, s ha jött a legény kéreztetni vagy miután a lány kéreztet el a barátnőjével, este visszamentek a táncházba, folytathatták a mulatságot. Abban a ruhában táncba menni amelyben misére jártak tilos volt azidőben főleg, mert "óvni kellett a szép gúnyát, mert az sok kötésbe került".

A táncházba előbb mindig a legények gyűltek be. Beszélgettek, idogáltak, akinek pedig pénze és kedve volt rendelhetett egy "zsukát" a muzsikástól. Nálunk zsukanak nevezik a férfitáncokat. Mindenkinek saját zsukája volt, amit nála idősebb legényektől vagy idősebb emberektől "lopott" (tanult), s azt a maga ízlése, egyénisége szerint "testhez állóvá", élvezhetővé alakított.

Így jutunk el oda, hogy egy, vagy más legényes tánc említésekor egy hatalmas anyagot szükséges átnézni és rendszerezni, mely táncanyagot 1996 - ban már kihalás fenyeget, mert táncos öregeink sorban halnak el.

A táncházban a lányok megjelenésével megpezsdült az élet. Egyre sűrűbben táncoltak zsukákat a fiúk, a jobb táncosok inkább akkor, mikor legtöbb lány láthatta. Közben "hejszát", vagy éppen "kezest" rendelték a zenésztől. Ezekbe a táncokba az egész táncház fiatalsága bekapcsolódhatott. Mikor mindannyian begyűltek, elkezdődött a bál - a zenészek táncrendeket húztak; két rend tánc között egyesek mindig kimentek "csillagot számlálni" (udvarolni, csókolózni). Akinek nem volt szeretője igyekezett felhívni magára a figyelmet: odament a zenészhez és újabb zsukát rendelt (megfizette), amit csak neki játszottak, egyedül járt el, és ez jó alkalom volt, hogy bemutassa ügyességét egy - egy lánynak. A jó táncos legény mindig könnyebben talált szeretőre.

A sok táncos multság, összejövetel széleskörű ismerkedési lehetőségeket nyújtott a falu fiatalságának. "Nem is volt olyan sok öreg legény a faluban, mint ma, mindenki meglelte a párját." (boldog emlékű Timár Mihály bácsi)

A szünet után újabb táncrend következett. Egy táncrenden belül több tánc kombinációja lehetséges: lassú csárdás (lassú magyaros) - sebes csárdás

lassú németes (keringő) - sebes németes (sebes polka)

csárdás - cepper

keringő, tangó (századunk 20-as éveitől táncolt táncok)

lassú németes, szökös, cepper

A zenészeket egy egész évre szerződtek le, nem pénzzel, hanem javakkal (fával, búzával, kenderrel, pityókával stb.), szolgáltatásokkal fizették meg. Az akkori faluban egy zenésznek nem is igen volt szüksége sok pénzre, a megélhetéshez szükségeset a zsukáló legények busásan megfizették. Ugyanígy történt a táncház, mint helyiség bérének kifizetése is.

Ezt, a rendszerint lakatlan házat egy évre a táncot rendező kezesek, vagy "táncrendező gazdák" kérték és feleltek érte. 1923 -ban felépült a községháza, és ebben az épületben lévő terem lett az ezután rendezett bálók színhelye. Ez a táncházak fokozatos kimúlásához vezetett. Manapság is rendeznek elvétve táncházat a fiatalok, de a mostani "dugott bál" sem értékben, sem élményben nem összehasonlítható ösével.

Amint említettem, a faluban 5 - 6 táncház működött. Ebből az következik, hogy legalább hat "zenészbándának"

kelltt léteznie. Ezek szórakoztatták a fiatalokat - bálók alkalmával , valamint az év során katonának bevonuló "regutákat", a "katona vacsorának" nevezett multság során, nem beszélve az egy év távlatában rendezett esküvőket-zenével.

A bálterem felépítése a zenész bandákat is érintette. Egyre kevesebb és minőségben egyre gyengébb zenekarok születtek.

Manapság Sinka Sándor primás neve említésre méltó, kinek felesége, Duduj Rózália ütőgardonnal kíséri zenéjét. Régebben még jellemző volt a kéthúros gardon használata, újabban (1950 - 1970) a négyhúros gardon , a bogo és a cimbalom tartozott még a "banda" kellékeihez. Általános viszont a háromtagú zenekar : hegedu, kontra, ütőgardon. A négyhúros gardon minden húrját ugyanarra a hangra hangolták (D), kivéve a vékonyat, amelyiket "csipegetni" kellett, és egy oktával magasabban szólt mint a többi húr.

Duduj Rózália egész családja felmenő ágon primás volt : Duduj Lajos (édesapja) , "Vak" Ádám (nagyapja) , Duduj Miki (testvére- ma is él) , ifj. Duduj Lajos (testvére- ma is él), ifj. Duduj Ádám (öccse- ma is él).

Az idősebb emberek ma a következő táncokat ismerik és táncolják:

A. Legényes táncok:

1. -Magyarországi (székely verbunk)
2. - Féloláhos - Kedves Árpád bácsi tánca - hátrajárós - árgyelános (Ardelean)
3. - Orosz zsuka

B. Páros táncok:

- a. Kezes
- b. Lassú csárdás (lassú magyaros)
- c. Gyors- és sebes csárdás

C. Polgári táncok :

1. Lassú németes
2. Sebes polka
3. Cepper
4. Gólyás
5. Öreg zsidó
6. "Hadd el te, kicsike..."
7. Változtatós
8. Ezen táncokkal kibővítve táncolták a "hétféle"(hétféli) táncot is.

D. Lánctáncok : Héjsza

E. Népi erotika csoportjába sorolandó táncok: - Örömanya tánc, Medvés.

A bálókban, lakodalmakban, katona vacsorák alkalmával táncolt táncok feloszthatók: legényes táncokra, páros táncokra és láncszerű körtáncokra. Egy másik felosztási lehetőség a táncok régiségét venni figyelembe. Eszerint léteznek régi stílusú táncok, valamint újstílusú, és polgári táncok.

A polgári táncok két úton érkeztek vidékünkre: a legtöbb, mesterséget tanuló legény Brassóban inaskodott és az ottani szász , városi táncokat megtanulta, amelyeket személyisége, ízlése szerint "felcsinosítva" hozott haza. Egy másik hatás az első- és a második világháború során érkezett falunkba (vagy talán az 1848-as forradalom és szabadságharc idején). Ennek gyönyörű példája a "kozácska" vagy "oroszsuka".

Évszázados hatásként tárgyalhatjuk és mint nagyon fontos tényező, meg kell említenünk a tényt, hogy falunk közössége határörző életmódot folytatott, minek során állandó kulturális hatások érték Moldva irányából. A héjsza is ebből az irányból érkezett: formailag és figurálisan is sok hasonlóságot mutat a gyimesi héjszával, de a moldvai szerbával is. Egyénisége viszont megvan és ha azoknál szegényesebb is, de említést kell tennünk róla.

A. Férfitáncok:

1. Magyarországi (székely verbunk) :

A táncot pihenő lépésekkel vezetik be és építik fel úgy, hogy hangulatában egyre inkább fokozódjon. A pihenő lépések után következnek a csapásolások . A pihenőlépések bokázó, dobogtató figurákra épülnek. Ezek lehetnek helyben, vagy oldalt, lehetnek hátul keresztezett lépéssel, vagy éppen elől keresztezett lépéses figurák. Szabály az, hogy bizonyos táncstruktúrák után lezárják a figurákat. Három figura után már lezáró figura következik. Példaként nézzük meg a leggyakrabban használt figurákat : - oldalt, hátul csapásolt figura, vagy éppen elől csapásolt figura és lezárás

- szokás egy taps után mindkét lábra rácsapni többször és ezeket a figurákat lenthangsúlyos zárással befejezni. Lehet bokázó vagy csapásolt lezárás, vagy lehet lenthangsúlyos lezárás.

A taps ritmusa lehet főhangsúlyos, de legtöbbször esztámos. Némelykor a táncos egy dobogtató motívum után a földre ereszkedik féltérdre és a mozgás befejeztével a földre csap. Minél több figurát ismert a táncos, annál többet tudott kommunikálni.

A székely verbunk nem csoportos tánc, hanem egyéni, minek előadásmódja függött a táncos ízlésétől és tánctudásától. A táncot követhette a lányok csujjogtatása (minálunk "rikoltása") ami feleselgetés jelleget is ölthetett. (Nemcsak a legényes, hanem a páros részben is .)

Pihenőlépésként kezdhetek az úgynevezett rövid zsuakálással vagy dobogtatóssal, vagy éppen bokázással.

A "zsuka" megnevezés nemcsak a verbunkoló férfi figuráit jelenti, hanem bármilyen (páros tánc közben is) figurázást, dobogtatást amit a táncos alkalmazott tánca izesebbé tételében .

2. Féloláhosok :

Domokoson több féloláhos dallam ismeretes. A táncos a dallamot saját ízlése szerint választja. Erre építi fel táncát. A legényes táncok egy bizonyos rend szerint folytak le . Amíg be nem gyűltek a lányok a táncba, addig a legények a "mozsikások" előtt táncoltak. Az volt a szokás, hogy fizettek a zenészeknek, mondván : pl." Húzd el a Kedves Árpádet !" Mindenkinek saját zsuakája volt. Ezek közül legjobban a Kedves Árpád bácsi tánca maradt meg legtisztábban, sőt Csíkszenfalván is ismernek az övéhez hasonló figurákat.

A táncnak van egy gerinc és egy lezáró része . Ez is pihenő, sétáló figurával kezdődik. A táncos csak később kezd el csapásolni, de mindig, minden figurát le is zár. A féloláhosok közül ez a tánc hasonlít leginkább a székely verbunkhoz.

Kedves Árpád bácsi a zsuakáját egy úgynevezett korobjászka dallamra járta. (Semmi köze a Gyímesben héjszának járt korobjászka dallamához. Dallama a moldvai csángóknál Banu'Maracini nevezetű táncdallammal azonos.)

Dobogtatással kezdte. Figurarendszere nem túl gazdag: dobogtatás (zsuka) lezárással, hátul keresztezett lépés, ennek szimmetrikus megismétlése bokázó lezárással, ennek kétszeri vagy négyszeri megismétlése. Előrehaladással, csapásolással is járták: jobbal előre lép, bal lábat jobb kézzel megüti, bal lelép, jobb lábat jobbkézzel szárközépen megüti, bal lelép, bal lábszár közepét megüti, jobb lábbal előre rúg (meg is érheti a földet), majd boka, jobbkéz ballábat és balkéz jobblábat üt és lezár, majd újból hátul keresztezett figurák következnek lezárással.

Van olyan is, aki a táncot úgy kezdi el, hogy dobogtat jobbra- balra, jobbra- balra, majd taps és oldalt lábütéssel folytatja, oldalt bokatájt üti meg a csizmát, majd két taps után a jobb lábát szárközépen megütve fennhangsúlyosan zár (Kurkó János bácsi). Ezek közé a figurák közé is pihenőlépést alkalmaznak ami lehet hátul keresztlépéses figura lezárással, vagy dobogtatás lezárással. Kurkó János bácsi féloláhos táncának dallama más mint a korobjászka, szerinte "Árgyelános", de Kiss Vilmos bácsi is így nevezi a zsuakáját annak viszont más a dallama. A táncokat sokszor eltáncolva, "megízlelve" az a véleményem , hogy Kurkó János bácsi tánca is a korobjászka táncok közé tartozik.

Kiss Vilmos bácsi tánca két taps kívül lábütés, két taps belül lábütés, majd két taps és fennhangsúlyos zárással kezdődik. Ezt ismételteti, pihenőfigurákkal kombinálva. Körbe is foroghat, majd jobb- bal- bal, bal- jobb-jobb, jobb- bal- bal, bal- jobb-jobb, jobb- bal- bal, bal- jobb-jobb lépésekkel és jobb - bal-bal- jobb-jobb- bal-bal dobantással zárással fejezi be, vagy nagy bokazárással zár.

A "hátrajáros" dobogtatások, hátra- vagy előre keresztirányú lábfonások és ritmusos ugrások kombinációja. Nagyon hangulatos tánc, figurálisan leginkább a "kezes" anyagához hasonlít, azzal a különbséggel, hogy ennél a táncnál csak időnként, tetszőlegesen (de sorvégen) zárnak le.

3. Orosz zsuka :

Dobogtatással is kezdődhet, vagy csak egyszerű bedobantással (ütemre). Nagyon kevés a csapásolás és ami van az csak egyféleképpen történhet : legtöbbször elől , derékmagasságban, ugrással és lábváltással kísérvé. Gerincrésze a két láb egymás után való csapása , ami a kozáktáncból maradt fenn. Tímár Mihály bácsi és Kalamár Imre bácsi

táncolták, ma már csak Timár Laci bácsi, kinek tánca már szegényesebb figurálisan: hátul keresztezett lépést táncol és lezár, közötté csapásol is .

Egyfajta orosz zsukát táncol Biró ("Zsukás") Ágoston bácsi is , de az ő zsukájából sok elem inkább a hátrajárós elemeiből vétetett. Manapság ő falunk egyetlen olyan adatközlője aki még jó erőnek örvend .

B. Páros táncok:

1. Kezes : Régi típusú párostánc. Két dallamváltozata ismeretes, a dallamváltozatokhoz külön - külön táncot járnak (Csak strukturális különbségek vannak a két változat között, figurálisan megegyeznek.), táncolni pedig táncolhatta két férfi is, vagy férfi nővel. Domokoson elő - hátra irányítottan járták, néha hátra fonott lépés figurával, de Csíkszentmárásról ismeretes vállfogásos változata is (ezt a figurát csak a második-" a barátok..." - dallamváltozatra táncolták) .

Olykor az egész bálterem népe sorba állt és mindenki táncolta ezt a táncot. A párok egymáshoz viszonyítva tükörléppel haladnak egy irányba negyed dallamra, majd ellentétes irányba ugyancsak negyed dallamra. Ezután féldallamra helyben dobogtatás és/vagy hátrajárós figura következik. A Sinka Sándor által játszott kezes dallam a régi réteghez tartozik, tempója, szerkezete az ugrós kanásztánc kíséző zenéjére emlékeztet. Az általunk jól ismert " a barátok , a barátok facipoben járnak... " kezdetű dallam variánsa.

2. Lassú csárdás (lassú magyaros, csendes magyaros, ádámos, jártatós)

Ezt a táncot mindenki tudta és táncolta a mulatságban. Régen a lányok karonfogva körbe álltak "karimóba" a zenészek mellé, majd jöttek a legények s kacsintással vagy intéssel választottak párt maguknak és azzal együtt "szöktek be" a táncba. A lassú csárdás kezdése történhetett egyszerű, párhuzamosan haladó csárdás lépéssel, vagy gyakrabban azonos irányú haladással, majd kétlépes csárdással. A bekezdő formulákat lennhangsúlyos, belsőlábás forgás követi, mely csíkszentdomokosi csárdás alapját adja. A csárdásban gyakori a kiforgatás. A férfi jobb kar alatt balra forgat, a nőt kiforgató lépése azonos a csárdáséval. Irányváltás előtt a férfi "kopogtatással", dobogtatással jelezheti szándékát. Kopogtatás lépésként kontrásra (esztám) koppant sarokkal, gyakrabban talppal. A kiforgatás után foroghatnak azonos irányban de lehet a kiforgatás (pörgetés) irányváltoztatás is .Ritkábban, de néha elfordul, hogy a férfi a párját akkor is kiforgatja jobb kar alatt, mikor hátrafelé forognak ballábás, belsőlépes forgással. A lassú csárdás rendkívül egyenletes mozgás, a táncoló pár szép, szinte lebegő mozgással forog. Ezt valószínűleg a forgásmód, illetve a belső láb csosszanó mozgása adja.

Forgásmód : a férfi lapocka és bal felkar alatt, a nő jobb és bal felkarú forgással, de minden esetben a férfi jobb, illetve bal oldalán, párhuzamos vonalban helyezkedik el. (a gyimesi táncokhoz hasonlóan).

A lassú csárdást minálunk lassú magyarosnak is hallottam említeni. A táncosok néha duplacsárdás lépésnyit előre-hátra jártatnak (jártatós, sétáltatós) úgy, hogy a nő a férfi bal oldalára kerül. Ebből a táncmódból egy hosszú kilépéssel indítják a forgást.

A tánc tempója enyhén gyorsuló, csárdássá, majd sebes csárdássá fokozzák a zenészek míg végül eszeveszett ritmusra táncol a bálozó tömeg. Ilyenkor ha lehúzták, a tömeg kérésére ("Tódja' meg") általában ceppert szoktak játszani a zenészek.

3. Gyors csárdás (Friss csárdás, sebes magyaros, sebes csárdás, gyorsmagyaros)

Azonos motívumokra épül mint a lassú magyaros. Annyival mégis gazdagabb ez a tánc, hogy itt a férfi kinyitáskor, valamint váltáskor ropogtathat (dobogtat) és figurázik. A figurákat a párok összekapaszkodva is végezhetik, egymással szemben, vagy gyakrabban egymás mellett. Általában azokat a dobogtatásos, vagy csapásolós figurákat alkalmazzák mint a székely verbunkban. Ezalatt a nő is kopogtathat (dobogtathat) "zsukál" . Néha el is engedik a párjukat és úgy figuráznak, zsukálnak. (Ekkor már a tetőpontján áll a hangulat, friss a ritmus). Bele-belecsujogtatnak . "Ez a párbeszéd" felelgetés jelleget is ölthet. Több pár is állhat körbe és dobogtathat, zsukálhat.

C. Polgári táncok (lakodalmi táncok)

1. Sánta németes (lassú németes):

Motívumaiban szinte azonos a keringővel. Manapság sokan össze is tévesztik azzal. Ritmusában kimértebb, fogásában egészen elüt attól: a párok úgy fogják egymást , mint a lassú magyarosban (zárt fogás). Lassúbb

tempóban táncolták mint a "kerengőt" és néha ki is forgattak (jobb kar alatt). A párok rendezetten: egy sorban, körben helyezkedtek el, így táncoltak, a terem közepe üres volt mint a "gólyásnál".

2. Sebes polka : szökösnekis említik, a lassú németessel egy táncrendben játszották, annak frisebb ritmusú változata

3. Cepper : (ceper, ceppel) - tipikusan csíkszentdomokosi tánc. Párosan, vállfogással körbe haladtak, majd ugrólépéssel körbe forogtak. Gyakori az is, hogy több pár összefogontozik és így dobogtat (zsukál).

4. Gólyás: (Elfogyott a mákos rétes - Hetven éves öregapám most házasodik kezdetű dallamra)

Csoportos tánc, lakodalmakban, néha bál alkalmával is táncolták kettőssorba állva, körbe haladva, úgy, hogy a terem közepe üres maradt.

A férfi a nőt váll fölötti ölelésre emlékeztető fogással tartja. A táncot két páros lépéssel hátra fele kezdik, összezárják a bokákat a második páros lépés után, majd mindezt megismétlik előre is. ("Elfogyott a mákos rétes, megmaradt a tál"). Ezt a sor lépést hátra és előre megismétlik (énutánam barna kislány ne vágyakozzál). Ezután a refrénre (gólya , gólya, sárga lábú gólyamadár) a férfi a nőt ki-be, ki-be fordítja, majd egyet (nagyon ritkán kettőt) pördít (jobbkez jobbkéz tart és a férfi a nőt hátulról előre pördíti) és két páros lépéssel előre zárják a dallamrészt (GÓLYAMADÁR = jobb-bal-jobb-bal zár). A következő szakaszt újból hátra fele kezdik, ugyanúgy táncolják: "Hetven (százhusz) éves öregapám most házasodik / össze veri a bokáját s úgy ugrádozik / gólya , gólya, sárga lábú gólyamadár.

A ritmus és a hangulat emelkedőben van, míg végül kifáradnak a táncosok, többen elvétik a lépést - ekkor más játékos táncot kezdenek.

5. Öreg zsidó:

Körbe haladva táncolták "vonatozásra". A dallam "akkor mondja jó" "jólesz abból jó" és dallamvégnél irányt kell váltani. A fiúk ilyenkor viccesen megpróbálják megcsókolni a lányokat, azok védekeznek: pofonnal fizetnek, néha le is köpik a fiút - viccből. A ritmus emelkedőben, a hangulat szintén, egyre nehezebb időben megfordulni, és egyre többen tévednek: ebből lesz a multság.

" Az öreg zsidónak akkor nagyon jó kedve, / mikor száz forintos bankó van a zsebében.

Akkor mondja : jó, jó lesz a bor jó, / jó lesz az én (ici pic) Sári lányom lakodalmára. "

6. Hadd el te , kicsike...

7. Változtatós

8. Hétféle tánc (hétféle)

a. Vékony deszka kerítés ...

b. Hétlépés - Egy a ketto három négy ...

c. Polka

d. Németes

e. Dobbantós

f. Hadd el te , kicsike

g. Gyere be rózsám, gyere be...

Gyűjtötték: Török Anna és Sándor Csaba, Feldolgozta Sándor Csaba, 1997